

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה עשירית / גליון תלז
ערש"ק פרשת בשלח התשע"ד

מי יבנה את בית המקדש השלישי?

להציל גם אלז ש"הענן פולטם"

נבואת מרים קודם שנולד משה

הלימוד הנצרך לכל החוגים ולכל הגילים

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בשלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תלז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
רודפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב,
הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

United States ארץ הקודש
1469 President St. ת.ד. 2033
#BSMT כפר חב"ד 6084000
Brooklyn, NY 11213 03-738-3734
718-534-8673 הפצה: 08-9262674
www.likras.org • Likras@likras.org

נרפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

ומאכלי עידון, כדי לבחון את ה"צמח צדק" בהלכה ולראות כיצד ינהג לברך בראשונה.

בראותו את השולחן הערוך, אמר:

"ספק ברכות להקל, ברם קשה יותר למצוא חומרא מאשר קולא".

ה"צמח צדק" חידש באותה שיחה בהלכות דין קדימה של ברכות (הלכות ברכות הנהנין פ"י ה"ב), שאף שעל השולחן מוכנים הרבה מיני אוכל וביניהם כאלה שיש להם דין קדימה לגבי דברי מאכל אחרים המונחים גם כן על השולחן, ברם אם אין האדם רוצה לאכול אותם באותה שעה, מתבטל מהם דין הקדימה.

גאוני המתנגדים התפעלו מאוד מגאונותו העמקנית ומפשטות הנהגתו של ה"צמח צדק".

השיחה נסבה בהלכות ברכות, וגאוני וילנה התפלאו מהגאונות העמוקה והבקיאות העצומה.

(תרגום מספר השיחות קיץ ה'ש"ת עמ' 7-106)

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מרים – "אחות אהרן ולא אחות משה"?

מדוע ייחס הכתוב את מרים כ"אחות אהרן" דווקא בנוגע לשירת הים? / כיצד אמרה מרים שירה ובאופן ש"ותצאן כל הנשים אחרי" – ולא מצינו שנטלה רשות ממשה על זה? / יבאר את שני פירושי רש"י על "אחות אהרן" ואת הקושיות שפירושים אלו באו לתרץ

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א שיחה ב' לפרשתנו)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

"דירה לו יתברך בתחתונים"

מסכת חיייו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע

עבודת ה' בשלימות היא כאשר איננה משום אף טעם וסיבה – ורק "כי כן ציוה לו המלך" / עיקר מילוי רצון השם הוא דוקא בענייני "תחתונים": לימוד עם תשב"ד ולימוד הלכה למעשה / "באתי לגני אחותי כלה"

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ז שיחה ליו"ד שבט)

טו. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

בהא דמרים היתה מתנבאה קודם שנולד משה

יבאר היטב איך דברי הש"ס מתיישבים בפשט המקרא, ומתפרשים גם לפי דרך הפשט דאזיל בה רש"י בפירושו / ידייק במה שרש"י כשהביא דברי הש"ס ציין מקורו בסוטה, ויסיק דרמז דיש עוד דבר המתבאר מן הגמרא בסוטה

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א שיחה ב' לפרשתנו)

כב. תורת חיים.....

כד. דרכי החסידות.....

מקרא אני דורש

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהררי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

מרים - "אחות אהרן ולא אחות משה"?

מדוע ייחס הכתוב את מרים כ"אחות אהרן" דווקא בנוגע לשירת הים? / כיצד אמרה מרים שירה ובאופן ש"ותצאן כל הנשים אחריי" – ולא מצינו שנטלה רשות ממשה על זה? / יבאר את שני פירושי רש"י על "אחות אהרן" ואת הקושיות שפירושים אלו באו לתרץ

לאחר שמספר הכתוב על שירת הים על ידי משה ובני ישראל, ממשיך ומספר אודות שירת מרים: "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה, ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות. ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה, סוס ורוכבו רמה בים" (פרשתנו טו, כ-כא).

ובפירוש רש"י:

"ותקח מרים הנביאה – היכן נתנבאה? כשהיתה אחות אהרן, קודם שנולד משה, אמרה: עתידה אמי שתלד בן וכו', כדאיתא בסוטה. דבר אחר: אחות אהרן – לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה, נקראת על שמו".

ולפום ריהטא נראה, שכוונת רש"י היא ליישב לשון הכתוב "מרים הנביאה אחות אהרן", שלכאורה קשה – ובלשון הש"ס (סוטה יב, ב) – "אחות אהרן ולא אחות משה"?! וע"ז מתרץ רש"י בב' אופנים: א) הכינוי "אחות אהרן" בא להדגיש את זה שהתנבאה עוד לפני שנולד משה, כשהיתה "אחות אהרן" לבד. ב) נקראה בשם "אחות אהרן" משום שאהרן מסר נפשו עליה.

אבל לכאורה קשה – ולב' הפירושים: מה שייך זה שהיתה מרים "אחות אהרן" לנידון דידן, שירת הים?

עומק הגאונות ופשטות ההנהגה

נסיעתו הראשונה של ה"צמח צדק" בתור רבי ונשיא עדת חסידי חב"ד, היתה למינסק ומשם נסע לוילנה. במינסק התאספו רבים מגדולי ישראל, גדולים מעדת המתנגדים שבסביבה וכן משלחת מוילנה.

והעיר ליובאוויטש צהלה ושמחה

לחג השבועות תקפ"ח התקבצו הרבה מזקני החסידים, כן באו שלוחים מהמושבות שיסד הרבי האמצעי במחוז חרסון, ואחרי חילופי דברים, קבל ה"צמח צדק" את כתר הנשיאות בערב חג השבועות תקפ"ח, והעיר ליובאוויטש צהלה ושמחה.

זקני חסידי רבנו האמצעי וזקני חסידי רבנו הזקן, הורו להמוני החסידים להתקשר אל ה"צמח צדק" בכל תוקף ועוז, בהתקשרות פנימית, ויחלקו ביניהם את המדינה לגבולותיה וכל אחד מהנבחרים קיבל על עצמו שבמשך השנה יסע בסביבתו לעורר את החסידים...

דין הקדימה מתבטל כשהאדם אינו רוצה במאכל באותה שעה

נסיעתו הראשונה של ה"צמח צדק" בתור רבי ונשיא עדת חסידי חב"ד, היתה למינסק ומשם נסע לוילנה.

במינסק התאספו רבים מגדולי ישראל, גדולים מעדת המתנגדים שבסביבה וכן משלחת מוילנה. גדולי הגאונים, הכינו, במסיבת קבלת הפנים ל"צמח צדק", שולחן ערוך בכמה מיני פירות

ובפרטיות: להפירוש הא' – למאי נפק"מ כאן זה שמרים התנבאה עוד "קודם שנולד משה"? ולהפירוש הב' – אם אכן נקראת מרים על שם אהרן בגלל שהוא מסר נפשו עליה, "למה דוקא במקום זה יחסה הכתוב כן ולא במקום אחר שזכר שמה" (לשון ה"תורה תמימה")!?

ב. ויובן בהקדים (בכל הבא לקמן – ראה גם משנ"ת במדור זה לש"פ בשלח תשס"ח, ובמה שנתבאר לקמן במדור חידושי סוגיות, וצרף הדברים לכאן):

הנה כד דייקת בלשון רש"י ב'דיבור המתחיל', הרי הוא מעתיק מן הכתוב את התיבות "ותקח מרים הנביאה"; ולכאורה, אם כוונתו היא (רק) לפרש את הלשון "אחות אהרן" (כנ"ל ס"א) – היה לו להעתיק רק תיבות אלו (ולכל היותר להביא גם תיבת "הנביאה"). מדוע איפוא הוא מוסיף להעתיק גם התיבות "ותקח מרים"?

ועכ"ל, שתוכן דברי רש"י שייך הוא (בעיקר) לתיבות אלו. וביאור הענין:

בסיפור הכתוב על כך ש"ותקח מרים . . את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה . . ותען להם מרים גו'" – מתעוררת קושיא פשוטה: הרי בהכתוב לפנ"א נאמר (יד, לא) "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שמזה מובן עד כמה בטלים היו כל בני ישראל אל משה באותה שעה. ואם כן אינו מובן: איך זה עשתה מרים מעשה גדול כזה, אמירת שירה וכו', ובאופן ש"ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות" – ולא מצינו שנטלה רשות ממשה על זה?

ועל זה הוא שמבאר רש"י, כי קושי זה (המתעורר בהתיבות "ותקח מרים" שמעתיק רש"י ב'דיבור המתחיל") מתיישב בזה שהכתוב קוראה "הנביאה אחות אהרן":

מכיון שמרים היתה נביאה ידועה, גדולה ביותר, עד כדי כך שהיא התנבאה כשהיתה עדיין "אחות אהרן" בלבד, כלומר: עוד לפני שנולד משה רבינו, ויתירה מזו: היא זו שנתנבאה על לידת משה גופא ("עתידה אמי שתלד בן"), הרי מוכח שדרגת נבואתה היתה גדולה ביותר, ולכן אין פלא שהיתה יכולה ורשאית לענות השירה בפני משה רבינו.

ג. והנה, כללות פירוש זה – שכוונת הכתוב באומרו "הנביאה אחות אהרן" היא לבאר את גודל מעלת מרים ביחס למשה, שבזה יתבאר כיצד היתה רשאית לומר השירה בלי לבקש רשות כו' – מוסכם הוא לכולי עלמא;

אמנם יש כאן דיוק פרטי, שבזה נחלק הפירוש הב' על הפירוש הא' – והוא: למה אמר הכתוב "אחות אהרן" ולא "אחות משה"?

והיינו, שמכיון שכוונת הכתוב היא לספר ערך נבואתה לגבי משה (שלכן יכולה היתה לענות השירה בפניו) – הרי היה מתאים יותר לומר "הנביאה אחות משה", אשר גם אז היתה מובנת הכוונה, שהיא "אחות" וקרובה לדרגתו של משה בענין הנבואה! (וע"ד דברי רש"י עה"פ ויחי מט, ה) "שמעון

לימוד הלכות הצריכות בכל החוגים ובכל הגילים

...תקותי חזקה אף שאינו מזכיר עד"ז, שעושה ככל יכולתו גם בהפצת הלימוד דהלכות הצריכות בכל החוגים ובכל הגילים, שהרי רואים במוחש עד כמה חסרה הידיעה דוקא בהלכות אלו ולא רק בהנוגע למנהג חומרא והידור מצוה, כ"א להמצוה עצמה, ולא דוקא מצוה דרבנן, כ"א גם וכו', ועד לאופן הכי מבהיל.

ואם בזמן רבנו הזקן הרעישו ע"ד לימוד הלכות אלו, וכנראה גם מההקדמה לשו"ע רבנו הזקן, עאכ"ו כ בתקופתנו זו ובמדינות האלו, וק"ל.

(אגרות קודש חי"ט עמ' ססה)

כי זה כל האדם

אינו כותב סדר לימודו בתורתנו, אבל תקותי שבו תופס מקום מתאים – לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים, בכדי לדעת את המעשה אשר יעשו ואלה אשר לא תעשינה.

והרי זהו תפקידו העיקרי של איש הישראלי, כמ"ש: את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. ובטח משפיע גם על חביריו שי' בענין זה.

(אגרות קודש חי"ח עמ' מז)

לימוד בכולל לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

בנועם קבלתי הידיעה על דבר פתיחת הכולל ["יד שאול"] אשר תקיים בי"ב אלול הבע"ל. ויהי רצון אשר תהי' הפתיחה בשעה טובה ומוצלחת, הצלחה בלימוד התורה מתוך יראת שמים ובהקדמת היראה לחכמה שאז החכמה מתקיימת, כדברי חכמינו במשנתם. וחפץ הוי' בידם יצליח, כסיום מכתב כת"ר, להקים עול – וכשתי דרשות חכמינו ז"ל בזה, עולה של תורה ועולה של תשובה גם יחד, שהרי שתי דרשות רז"ל זה באות כאחד באותו הכתוב...

ובודאי יהי' הלימוד באופן שיביא לידי מעשה, כוונתי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, הוראה בפועל, אשר בפרט בתקופתנו זו הרי לימוד זה הכרח השעה הוא, בכל מקום ובפרט במדינתם ועירם. וזכות הרבים מסייעתם.

(אגרות קודש חכ"ז עמ' קפט-קצ)

ולוי אחים" – "בעצה אחת").

[ואמנם, יש מקום לומר כי כדי שתהיה מרים רשאית לומר שירה בפני משה אינו מספיק שתהיה מדרגת נבואתה קרובה לשלו ("אחות משה"), אלא צריך שיהיה בה איזה יתרון מיוחד, וזה מבואר דוקא על ידי זה שהתנבאה עוד קודם שנולד –

אבל דוחק, שהרי סוף סוף אין מדובר כאן בענין של נבואה אלא בשירה, והרי כל בני ישראל אמרו השירה והחידוש דמרים הוא רק בזה שגם הנשים תאמרנה (והרי אף הן היו באותו הנס), ולשם זה די ומספיק בהתואר "אחות משה"].

ועל זה מיישב הפירוש הב', שישנו עוד טעם למה מפרש דרגת מרים על ידי התיבות "אחות אהרן" דוקא (ולא "אחות משה") – "לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו", והיינו, שכן היו קורין אותה, ומכיון שנקראה על שם אהרן, לכן קוראה הכתוב "אחות אהרן".

ולכן דוקא כאן ייחסה הכתוב כן – כאשר בלאו הכי צריך להזכיר את מעלת נבואתה והיותה "אחות" (למשה או לאהרן).

[ומדוייק הדבר בלשון רש"י בפירוש הב', שמתחיל – "דבר אחר: אחות אהרן וכו'", והיינו, שכל מה שנחלק הפירוש הב' על הפירוש הא' הוא רק בהדיוק ד"אחות אהרן" (ולא "אחות משה"), אבל בהכוונה הכללית של הכתוב אין מחלוקת].

ד. והטעם שרש"י מביא פירוש זה – שהיתה נקראת "אחות אהרן" בגלל שאהרן מסר נפשו עליה – כפירוש שני בלבד (והפירוש הא' (שהוא העיקר) לא ס"ל הכי), יש לפרש בפשטות:

המאורע שבו אהרן "מסר נפשו" על מרים היה זמן ארוך לאחר המאורע דקריעת ים סוף – וקשה לומר שהיא נקראת כאן "אחות אהרן" על שם העתיד.

(ואף שמצינו בפ' בראשית (ב, ד): "ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההולך קדמת אשור", ומפרש רש"י שעדיין לא היה אשור ו"כתב המקרא על שם העתיד" – שאני התם שאי אפשר לקרותו בשם אחר, משא"כ בנדו"ד).

ועוד קושי עיקרי בפירוש זה – שהרי כוונת הכתוב כאן היא לדבר בגודל מעלתה של מרים, ואיך יקראנה בחדא מחתא בשם "אחות אהרן" המזכיר את זה "שנצטרעה"?!]

ה. ובדרך החסידות י"ל, דכוונה מכוונת יש בזה שדוקא כאן מזכיר הכתוב (לפי הפירוש הב') את זה שאהרן מסר את נפשו על מרים והיתה "נקראת על שמו" (אף שבפשטות אין מקומו כאן, וכנ"ל ס"ד):

הנה בענין היחס שבין נשי ובנות ישראל לבין האנשים בני ישראל, מצינו ב' קצוות. מחד גיסא

לדעת את המעשה אשר יעשון

לא המדרש עיקר אלא המעשה – הבא לאדם מדי יום ביומו

מה שכתב כת"ר במכתבו אודות התעמולה בלימוד ההלכה וכו', הנה בקשר לזה הנני להביע תמיחתי על כל אלה שיכולים לעשות בהבא לקמן, והוא:

ברובא דרובא חסרה הידיעה דהלכות הצריכות בחיי היום יומים, והיינו כפשוטו בהלכות ברכות הנהנין, הפסק בתפלה, מוקצה בשבת כו' וכו', ולדאבון הרב וביני לבינו ככל אשר תגדל ידיעת הבחור או האברך בתורה תמעט אצלו הידיעה בהנ"ל.

והרי ידוע פסק משנה שלא המדרש עיקר אלא המעשה, ובפרט מעשה בעניינים הבאים לאדם מדי יום ביומו ואשר ברובא, המציאות דהלכות הנ"ל אין פנאי לעיין בספר אלא צריך להחליט על אתר.

ולמרות כל זה לא ראינו משתדלים בלימוד הלכות אלו, ולא רק שאין משתדלים בזה אלא שנעשה זה ענין של מהיכי תיתי, וכחלק התורה המשתייך לעמי הארצים ולנשים, אף שידוע ומפורסם שזה ה' מתקנת משה רבנו הראשונות, ללמוד הלכות חג בחג ולפני החג שהוא מפני טעמים הנ"ל.

ועיין בשו"ע רבנו הזקן ריש סימן תכ"ט ובהלכות ת"ת סוף פרק א' ולשונו של רבינו הזקן באגה"ק בסופו.

ויה"ר שיתחילו בזה בהקדם ככל האפשרי כי הרי כל יומא ויומא עביר עבדת'.

(אגרות קודש ח"י עמ' קל)

ידוע שיש כמה מעלות בהנשים שאין בהאנשים (ראה תענית כג, ב. מפרשי התורה עה"פ ויקהל לה, כב. פרקי דר' אליעזר פמ"ה – הובא בטור או"ח סתי"ז. פרש"י פינחס כו, סד. ועוד), אמנם לאידך האשה צריכה להיות בהתבטלות כלפי האיש, וכמאמר "איזוהי אשה כשרה העושה רצון בעלה" (תנא דבי אליהו רבא פ"ט – בשינוי לשון).

ועומק הענין בזה, דאין אלו ב' ענינים נפרדים, אלא הא בהא תליא: כדי שתבואנה לידי גילוי המעלות שבאשה – הרי זה דוקא על ידי שהיא "מקבלת" מהאיש ובטלה אליו. [וע"ד המבואר בתורת הסוד לענין ספירת המלכות (ראה אגה"ק ס"כ. ד"ה יחינו מיומים תרנ"ט. ובכ"מ), שאף ששרשה הוא למעלה מכל הספירות, הרי כדי שיתגלה בה שרשה העליון הוא דוקא ע"י שהיא מקבלת בביטול גמור משאר הספירות (שלמעלה הימנה)].

וזהו הרמז בדברי רש"י כאן לענין מרים, דאף שכוונת הכתוב היא להדגיש גודל מעלתה של מרים, שדוקא היא זו שניבאה על לידת משה ולא אביה עמרם (ואחיה אהרן), דבר המדגיש שיש בה גדולה יתירה אפילו ביחס למשה רבינו – הרי ביחד עם זה התואר "אחות אהרן" מדגיש את זה שהיא בטלה וטפלה לאהרן, שהוא מסר נפשו לתקן ולכפר את דיבורה;

כי כן הוא הסדר באשה, שבכדי לגלות מעלותיה מוכרח להיות אצלה תנועה של "קבלה" והתבטלות כלפי האיש, ודוקא כך זוכה שמתגלות בה כל מעלותיה עוד באופן יותר נעלה מהאיש, והיא משפעת ממעלותיה אליו. וכפי שמבואר בכ"מ שדבר זה יתגלה בשלימות לע"ל, אשר אז "נקבה תסובב גבר" (ירמי' לא, כא), בב"א.

בה תכונות של גדולה ("עלמה"), וראוי' היתה שתחול עלי' נבואה¹⁶.

(16) ובנוגע להגירסא בדפוס שני (ראה לעיל הערה 3) שאינו מציין למס' סוטה, י"ל ע"פ המדובר כמה פעמים שבמקום שהפירוש מובן ע"פ מ"ש רש"י עצמו לפני"ז אי"צ לפרשו – ובנדוד, הרי דרש הנ"ל מובא גם בפרש"י (שמות שם). ואעפ"כ לפי רוב הדפוסים מציין רש"י למס' סוטה, כי:

(א) בנדוד אינו מפרשו, כ"א מרמזו.

(ב) בפרש"י הלשון "הלכה בזריות ועלמות כעלם" (ולא "כעלמה"), שמוזה מובן שכוונתו רק לתרץ "העלמה למה לי" (רא"ם שם)*, ומתרץ שהלכה כעלם (זכר – תקיף וחזק), ובמילא אין זה שייך להשאלה אם היתה כקטנה או כגדולה, כי גם אמהיתה גדולה קשה כנ"ל ("העלמה למה לי")** ולאידך, גם אם היתה קטנה אין שום הוכחה שבכל תכונות' ועניני' היתה גדולה וכו', כי עיקר הדיוק הוא שהלכה כו' כעלם (זכר – תקיף) אבל בודאי שלא היתה כעלם (זכר) בכל עניני', משא"כ במס' סוטה הלשון "שהלכה בזריות כעלמה", ובמילא מובן שכוונתו לתרץ איך כתוב "העלמה" והלא היתה עדיין קטנה***, ומתרץ, שהלכה בזריות כגדולה (נקבה), ובמילא אפ"ל שבכל עניני' היתה כן.

(* ומש"כ בחדא"ג מהרש"א (סוטה שם) שההכרח הוא לפי שלפני"ז קוראה "אחותו" וכאן קוראה "עלמה", צ"ע. כי כן דרך המקראות לשנות מפני יופי המליצה, וכנראה בתיבת העלמה גופא שמתחלה כתוב (ח"ש כד, יד) "והי' הנערה אשר אומר אלי' גר", ואח"כ כותב בענין זה עצמו (שם, מג) "והי' העלמה היוצאת וגו'".

(**) ועפ"ז מובן שגם מפרש"י זה אין הכרח שהיתה אז קטנה.

(***) אף שגם עלמה היא רכה בשנים (ראה ישעי' ז, יד ובפירוש הרד"ק ומצודת ציון) אבל מ"מ אינה קטנה (ראה משלי ל, יט. תהלים סה, כו ובמפרשים שם. ועוד).

שהיתה נביאה, ולא עוד אלא שהתנבאה קודם (ועל) הולדת משה, לכן "ותקח מרים וגו' ותען להם מרים וגו'" "ותצאן כל הנשים אחרי' גו'". ומחזור היטב ובפשטות הא דלא העתיק רש"י מן הש"ס התיבות "שמושיע את ישראל", כי עיקר הדיוק הוא להדגיש גודל דרגת נבואתה אבל אינו נוגע כ"כ כל תוכן הנבואה עצמה לענין הקושיא המתיישבת בפשט.

והנה, על כל זה יש לדון עדיין דלכאורה אין מקום לומר בפשטות הכתובים שהתנבאה קודם שנולד משה, שהרי היתה אז קטנה עדיין. עיי' שמות רבה (פ"א, יג) דקטנה ביותר היתה באותה שעה¹⁴.

ועל דא קא מוסיף רש"י "כדאיתא בסוטה", דהנה, לעיל מיני' בסוטה שם הובאה עוד מימרא גבי מה שנאמר במרים (בעת שנלקחה תיבת משה ע"י בת פרעה) "ותלך העלמה וגו'" (שמות ב, ח'¹⁵) – "מלמד שהלכה בזריות כעלמה" (משא"כ במגילה שם שלא הובאה הך מילתא), ודוקא עפ"ז יתיישב שעם היותה קטנה בשנים היו

(14) אלא שעדיין לא נזקק רש"י להזכיר קושי זה להדיא כי אינו קושי ע"פ פשט, אלא רק ע"פ המדרש, ולכן פרשה רש"י ברמז, כי בלימוד פשוטו של מקרא באמת אין הכרח שהיתה אז קטנה. וראה לקמן שוה"ג הב' להערה 16.

(15) וראה פרש"י שם ובהערה הבאה.

הנפש שלה בראותה הנס. ובלשון רש"י בענין זה עצמו (טו, א): "אז כשראה (משה) הנס עלה בלבו שישיר שירה וכו' אמר לו לבו שישיר, וכן עשה כו', וכן ביהושע כו', וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר כו'"; ומובן בפשטות שגם מרים, בראותה הנס, עלה בלבה שתאמר שירה. וא"כ מה נוגע כאן שהיתה נביאה.

ועל זה הביא רש"י דברי הש"ס המיישבים קושי זה, כי לפי הש"ס נמצא שאין כוונת הכתוב לומר שכאן, במאורע זה, יש שייכות לנבואה, כ"א שתיבת "הנביאה" נמשכת למ"ש אח"כ בכתוב "אחות אהרן" [היינו שהתיבות הנזכרות באמצע פירוש רש"י "אחות אהרן", הן באמת העתקה מן הכתוב (ולא רק חלק מדברי רש"י עצמו בביאורו), וכאילו היו נדפסות באותיות גדולות, אלא שבין העתקה להעתקה הכניס פירושו, וכדרכו בכמה מקומות¹²], ומפרש כוונת תיבות הכתוב, שרצה הכתוב לומר דנתנבאה כשהיתה עדיין רק אחות אהרן, קודם שנולד משה. ותוספת הביאור שבאה כאן ע"י שהזכיר הכתוב נביאות זו הוא כי ע"ז תתיישב הקושיא היאך זה עשתה מרים מה שעשתה, שהוא מעשה גדול של אמירת שירה וכו', "ותצאן כל הנשים אחרי גו", ולא מצינו שנטלו רשות ממשה ע"ז, והלא כל ישראל בטלים ביותר היו

עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים" משמע שכוונת התופים היתה בשביל להגדיל השמחה (ודוחק גדול לומר שכוונת רש"י שמכיון שידעו שהקב"ה עושה להם ניסים, ובודאי יאמרו שירה, ובמילא צריך איזה דבר לבלבל קולן שלא ישמעו האנשים, וכמובן).

אעפ"כ הרי לפועל שרו ביחד עם קול התופים ובודאי שנתבלבל קולן.

12 ראה פרש"י בראשית ד, יז. וראה לקו"ש ח"א ע' 164 הערה 19.

לפני משה (כדאמר הכתוב לעיל בענין זה עצמו, "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" יד, לא), שמזה מובן עד כמה בטלים היו כל בני אל משה באותה שעה. ובכלל עוד קודם לזה ראו אשר ה' שמו "אלקים" לפרעה (ווארא ז, א), אף שפרעה גדול הי' כוחו עד שאפילו המשנה שלו בלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו" (מקץ מא, מד)).

ולהכי הוסיף הכתוב "הנביאה", שהיתה נביאה ידועה, גדולה ביותר, עד שהתנבאה כשהיתה עדיין "אחות אהרן", קודם שנולד משה, והנבואה היתה "עתידה אמי וכו'", לכך היתה יכולה לענות השירה בפני משה רבינו (כמשי"ת). דהנה, לכאורה טפי הול"ל "הנביאה בת עמרם" אביו של משה, משא"כ "אחות אהרן" שהי' נביא (וטפל) למשה. ומאחר שהכתוב מדגיש "הנביאה אחות אהרן" על כרחין צ"ל שכוונתו לומר שתוכן הנבואה הוא הדיוק אהרן ולא משה, "קודם לידת משה" (כי באם כוונתו רק לומר שהתנבאה מכבר, הול"ל "הנביאה מאז" ופיו"ב), "אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו'". ובזה מודגשת גדולת דרגת נבואתה (וערכה לדרגת משה), ובתלתא: חדא דהתנבאה וידעה מקודם שעתיד משה (רבן של ישראל – וכולם בטלים אליו) להיולד, תרי דהנתבאה בענין שאינו שייך אלי' ביחוד (כי אם בענין השייך לעמרם ויוכבד וכו'), ותלת ד"עתידה אמי שתלד" היינו שעמרם ויוכבד קיימים בעולם ובכ"ז הנבואה באה על ידה; ומכל הלין מוכח שדרגת נבואתה היתה גדולה ביותר¹³, וזהו שנתכוין הכתוב, דכיון

13 ולהעיר מדברי הרמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ז ה"ז): "הנביא אפשר שתהי' נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו וכו' ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ וכו'".

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בית המקדש השלישי – ייבנה ע"י מי?

מקדש אדני-י כוננו ידיך
מקדש העתיד שאנו מצפיין בנוי ומשוכלל הוא יגלה
ויבא משמים שנאמר מקדש אדני-י כוננו ידיך
(פז, יז. רש"י סוכה פא, סעי"א)

מצינו ברז"ל שהמקדש דלעתיד ייבנה על ידי בני"י (ראה ירושלמי מגילה פ"א הי"א. ויק"ר פ"ט, ו. ועוד), וכן פסק הרמב"ם דמשיח בונה המקדש (הל' מלכים רפ"א וסופו), ולכאורה טעמו פשוט, שהרי בנין ביהמ"ק היא מצות עשה, כמ"ש "ועשו לי מקדש", ומצוה היא דבר המוטל על בני"י.

אך לאידך, כתב רש"י ש"מקדש העתיד כו' יבא משמים", וכן איתא בזוהר הקדוש, שביית המקדש השלישי ייבנה ע"י הקב"ה, "בניינא דקוב"ה" (ראה זוהר ח"א כח, א. ח"ב נט, סע"א. קח, סע"א. ח"ג רכא, א).

ויש לתווכ' ב' הדיעות ע"פ מה שאמרו חז"ל עה"פ "טבעו בארץ שערי" (איכה ב, ט) ש"שערי ביהמ"ק במקומן נגנזו" (איכ"ר פ"ב, יג, ועוד).

ועפ"ז יש לומר, שביית המקדש עצמו ירד מן השמים, אבל הדלתות ו"שערי" ש"טבעו בארץ", יעלו ויתגלו במקומם, ואז יעמידו בני ישראל את הדלתות במקומם.

ולכן ייחשב כאילו בנוהו ישראל, כי המעמיד דלתות נחשב כאילו בנאו כולו (ראה בבא בתרא נג, ב). וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 98, ועוד)

בין לימוד שבת לצייווי השבת

ויהי ביום הששי לקטו להם משנה גו' ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה שאלוהו מה היום מיומים כו', שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והי' ביום הששי והכינו גו' עד ששאלו את זאת (פז, כב. רש"י)

לכאורה דברים אלו תמוהים ביותר, שהרי מפורש בפרש"י לעיל שבמרה "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת כו'" (רש"י טו, כה), ונמצא, שפרשת שבת כבר ניתנה לישראל. וא"כ, מה מקום לשאלה "מה היום מיומים", דהיינו שלא ידעו הנשיאים כלל אודות יחודו של יום הששי עד שמשה הוצרך להגיד להם ולחדש "שבת קודש לה' מחר גו'" (טז, כג)?

ויש לומר ששאלה זו מתורצת בדיוק לשונו של רש"י עצמו, שכתב שבמרה "נתן להם מקצת פרשיות כו' שיתעסקו בהם כו'", כלומר, במרה לא נצטוו (לפרש"י) על השבת כ"א רק ניתנה להם פרשת שבת שיתעסקו בה, בלימודה וכיו"ב (ראה ער"ז ברמב"ן טו, שם. שפ"ח שלח טו, לב. ועוד).

ועפ"ז, עדיין לא הי' אצל ישראל שמירת שבת בפועל, כ"א לימוד פרשת שבת בתורה. ולכן אף שידעו אודות יום השבת מלימוד הפרשיות, מ"מ מכיון שלא היו מצוויים בשמירת שבת בפועל, לא עלה על דעתם שהלחם משנה שייך לשבת. ולכן שאלו "מה היום מיומים".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 86 ואילך)

אלא ודאי שכוונת הכתוב שהמאורע המסופר כאן יש לו קשר עם זה שהיתה נביאה, ולכאורה הדבר אינו מובן דהנה בדרך לימוד הפשט ענין הנביא הוא לידע דבר הנסתר או דברי עתידות, ולדבר ולהשמיע לעם דברי תוכחות (שהרי לומד הפשט כבר ראה מה שפירש רש"י גופי' לעיל בפ' וירא (כ, ז), "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו'", "כי נביא הוא – ויודע שלא נגעת בה כו'", היינו שידע דבר הנסתר. ובפרש"י בפ' ויצא (כט, לד) "לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות כו'", שידעו העתיד לבוא¹⁰. ובפרש"י וארא (ו, א) "כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות כו'". ומעתה דרוש ביאור מהי השייכות ד"ותקח מרים" עם זה שהיתה "הנביאה", הרי זה שלקחה מרים את התוף בידה ואמרה שירה, אינו ענין של ידיעת עתידות או נסתרות, וגם לא השמיעה בזה תוכחות¹¹, כ"א זוהי תוצאה טבעית מהרגש

התחילה לשיר שראתה שנבואתה "עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל" נתקיימה. ועיין בחדא"ג מהרש"א בסוטה כאן "נרמז זה במקום השירה שהזכיר בה ישועת ישראל ע"י משה כמ"ש וישע ה' וגו' ויאמינו בה' ובמשה, ומשה התחיל בשירה עם האנשים כמ"ש אז ישיר משה ובני ישראל גו', אמר הכתוב שגם מרים התחילה בשירה עם הנשים לפי שכבר נתנבאה על תשועה זו קודם לידת משה כשהיתה אחות אהרן שתלד אמי בן המושיע כו'". איברא, דאם לזה היתה כוונת רש"י הו"ל להעתיק מן הש"ס בעיקר התיבות "שמושיע את ישראל" (במקום הרמז "כו' כדאיתא בסוטה"), שתיבות אלו מתרצות ומבארות שעתה התקיימה נבואתה (משא"כ התיבות "עתידה אמי שתלד בן"). אלא מוכרח דכוונה אחרת לרש"י כאן.

ולהכי נראה דהקושי בפשט הכתוב שביקש רש"י ליישב הוא בתרי. חדא, מהו "הנביאה" בה"א הידיעה, דמשמע שנתנבאה כבר, ואנן לא אשכחן היכן נתנבאה. וגם ובעיקר, ליישב קושיא פשוטה המתעוררת בלימוד התיבות שעתיק, "ותקח מרים הנביאה" – דהלא מובן שכאשר בסיפור מאורע מוסיף הכתוב איזה תואר לאדם הנזכר ה"ז או כדי להודיע במי המדובר, כי מבלעדי התואר לא ידעינן מי הוא, או כדי להוסיף הבנה במאורע המסופר; והנה, בנדון דידן שהוסיף הכתוב התואר "הנביאה" ל"מרים" הרי ודאי אין זאת כדי להודיענו על איזו מרים המדובר, כי ע"י הוספת התואר "נביאה" לא יסייע הדבר מאומה שהרי (עד פסוק זה) לא ידענו כלל ועיקר שהיתה נביאה, ועוד, הלא תיכף ומיד מפורש שהיתה "אחות אהרן" והוא בירור גמור על איזו מרים מדובר;

"דירה לו יתברך בתחתונים" מסכת חיייו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

עבודת ה' בשלימות היא כאשר איננה משום אף טעם וסיבה – ורק "כי כן ציוה לו המלך" / עיקר מילוי רצון השם הוא דוקא בענייני "תחתונים": לימוד עם תשב"ר ולימוד הלכה למעשה / "באתי לגני אחותי כלה"

לקראת שבת-קודש פ' בא, העשירי בשבט תש"י, הוציא כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מאמר דא"ח ד"ה "באתי לגני"¹. בפועל, ביום השב"ק נסתלק ארון הקודש לבית עולמים, ונתברר למפרע כי המאמר הוצא לאור לקראת יום הסתלקותו מן העולם. וכמובן, שבמאמר רמוזים ענייניו וחידושויו בעולם, ורמזים לענייני ההסתלקות כמו לדוגמא שמאריך בעניין "אין אדם שליט לומר המתינו לי עד שאעשה חשבונתי ועד שאצווה לביתי"² כי "מי הוא היודע עתו וזמנו" ועוד.

אחד העניינים המרכזיים המתבארים במאמר הם דברי המדרש הנודעים בענין תכלית בריאת העולם³: "נתאווה הקב"ה להיות לו ית"ד דירה בתחתונים".

במאמר שלפנינו נשתדל לבאר כמה דיוקים בלשון המדרש, ועל פיהם יתפרש העניין גם

* והטעם (גם ע"פ דין) י"ל: בנדוד"ד אי"ז שייך, דהרי מפורש בפרש"י (טו, ב) ראתה (אפילו) שפחה על היס מה שלא ראו נביאים. הרי באותה שעה אין שום חשש וכו'. ואינו דומה למה שאמרו ר"ל בסוכה (נב, א) "ומה לעתיד לבא שנוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד כו'", כי בקריעת ים סוף הייתה יתרה מזה (כפרש"י): זה א-לי – היו מראין אותו באצבע.

(1) ליום היארצייט של אמו זקנתו הרבנית הצדקנית רבקה נ"ע, מחברתו הטהורה של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.
 (2) דב"ר פ"ט, ג.
 (3) נתחומא נשא טז. שם, בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג ו. הובא ונת' בעיקר בספר התניא פ"ו ואילך.
 (4) תיבת "יתברך" אינה במדרש וגם לא בתניא. אמנם בהרבה דרושי חסידות (ובמאמר זה) אית'. וראה בזה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

(פי"ג, טו-טז בסופו) וממדרש תהלים (יט), דעת ר' תנחומא היא – נז"ם קטן: מתחיל מסדר נשים ומסיים בניקין].

ב

יבאר היטב איך דברי הש"ס מיישבים המקרא ומתפרשים גם לפי דרך הפשט

ותחילה יש לעיין בגוף הענין מה שהוצרך רש"י להביא פירוש הש"ס עה"פ "אחות אהרן". דהנה, כידוע אין רש"י מביא מדברי חז"ל אלא הנצרך לביאור פשט המקרא באופן המסלק כל קושיא, ולא כל פירושי חז"ל, ובפשטות מה שהביא דברי חז"ל כאן ה"ז משום שלומד פשט המקרא יתקשה בקושיית הש"ס "אחות אהרן ולא אחות משה", אלא שעדיין יל"ע בזה, דאם

וכמו שמצינו עד"ז בסדר עשר מכות שבתהלים (עח, קח). ועוד. וראה ג"כ במד"ר שם. ובבעה"ט דברים כו, יז. ותו"ט בפתחתו לסדר זרעים ולסדר נזיקין.

(7) ולא הי' יכול רש"י ליישב בפשוטו של מקרא כמ"ש הרמב"ן (ועד"ז הוא ברבינו בחיי) "מפני שהזכרו בשירה משה ומרים ולא הזכר אהרן רצה הכתוב להזכירו ואמר אחות אהרן דרך כבוד לו וכו'" – כי תירוץ זה הי' שייך לומר אם משה ומרים היו רק נזכרים בענין זה לשם זכר בעלמא, אז צריך להזכיר גם אהרן, אבל כאן הרי הזכרו לפי שמשה התחיל השירה לאנשים ומרים לנשים, וא"כ מה ענין להזכיר כאן את אהרן?

גם אין לפרש (בפשוטו של מקרא) כמ"ש הרמב"ן שם (ועד"ז הוא ברשב"ם וברבינו בחיי) "ויתכן שדרך הכתובים לייחס אל גדול האחים", כי (נוסף ע"ז שלא נרמז כלל כזה בפירוש רש"י – הנה) בנדון דידן (ובפרט זה) מתאים יותר ליחס אל משה שהוא הוציא את בני ממצרים ובקע הים והוא שהתחיל לומר את השירה לאנשים.

גם אין לומר כמ"ש בכלי יקר "ומ"ש אחות אהרן לפי שהיתה דומה לו בנבואה, אבל לא למשה, כי כן משמע סוף פרשת בהעלותך" – כי מה נוגע כאן שהיתה שוה לאהרן בנבואה – והכלי יקר לשיטתו "ש"עכשו נעשית נביאה".

ההכרח מן המקרא לפרש כן הוא רק מן התיבות "אחות אהרן" (שמחמת הקושיא בהן "ולא אחות משה" – מוכרח שיש לפרשם כהש"ס), לא הי' לרש"י להעתיק בה"דיבור-המתחיל" אלא תיבות אלו, ולא כמו שעשה שהעתיק "ותקח מרים הנביאה" וע"ז הביא פירוש הש"ס. וגם יל"ע מה שטרח רש"י להזכיר מן הש"ס גם גוף נבואת מרים, דלכאורה זה אינו מוכרח לפירוש פשט הכתוב הכא, ולא הו"ל לרש"י למימר כאן אלא "והיכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן", ותו לא. וגם אם נמצא ביאור אמאי מוכרח לצורך הבנת הכתוב להזכיר תוכן הנבואה גופא, עדיין יהי' לנו לעיין מנין יש הכרח בפשוטו של מקרא שתוכן נבואתה אכן הי' "עתידה אמי שתלד בן וכו'", ולא נבואה אחרת (וכנ"ל, דאין רש"י נוקט כל פירושי חז"ל לכתובים, אלא המוכרחים מן הפשט).

ובאמת, לענין הקושיא אמאי טרח להזכיר כאן תוכן הנבואה, לכאורה אפ"ל שכוונת רש"י בזה היא לתרץ תיבת "הנביאה", ולכן מביא שהתנבאה עתיד אמי שתלד בן כו', היינו שעכשיו

(8) ואפילו אם נאמר שהתיבה "הנביאה" שייכת להתירוץ, שהיתה "הנביאה" כשהיתה "אחות אהרן" – הרי לפי זה הי' רש"י צריך להעתיק גם תיבות אלו. ולא רק תיבות אלו. ועוד: תיבות "ותקח מרים" אין שייכות לפירושו, ולמה מעתיקן.

(9) בפשטות י"ל דכיון שרש"י מציין "כדאיתא בסוטה" אין צריך ע"ז מקור בפשוטו של מקרא (היינו שאחר שהוצרך כבר מצד הקושי בפשט להזכיר תוכן של נבואה בענין מרים, שפיר יכול להביא גם דבר שאינו מוכרח מן הפשט כדי ליישב קושיא זו, דכן היא דרכו של רש"י שבמקום שהדרש מיישב קושיא בפשט – מביא גם דרשות חז"ל שאינו מוכרחות בפשט התיבות). אבל מכל מקום באם לא הי' הדבר מוכרח בפשוטו של מקרא הי' מתאים יותר ע"פ סגנון רש"י לכתוב: ואמרו רבותינו (וכיו"ב) אמרה עתידה אמי כו'.

בעבודת השם בהנהגתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע והוראתו לדורות.

הלשון "דירה לו יתברך בתחתונים" מדגישה ג' פרטים:

(א) לו ית' – נתאוה הקב"ה שישרה הוא בכבודו ובעצמו בתחתונים, דאף שיש לו ית' כו"כ "שמות" והנהגות. אמנם, כשתושלם הכוונה האלוקית ויבוא כבוד ה' בעולם – אזי לא יהיה זה רק "גילוי שכינה" אלא עצמותו ומהותו יתברך בכבודו ובעצמו.

כלומר: אף שה' אחד ושמו אחד, מ"מ לפעמים ההנהגה האלוקית היא במידה מסויימת (וכמו מידת הדין או החסד וכיו"ב), וגם ההתגלות האלוקית היא בדרגא מסויימת (וכמו האור האלוקי המאיר בשבת ויו"ט, המבואר בסה"ק איזו דרגא באלוקות מתגלה אז). דדעת לנבון נקל, שאף שהקב"ה הוא שמתגלה, מ"מ אי-אפשר לומר שההתגלות היא של הקב"ה בעצמותו.

[וכמו למשל באדם התחתון, דיש לאדם כו"כ תוארים (כמו "רב" או "אבא" וכיו"ב), ובכל מקום ועניין מתגלה תואר אחר שלו (דלגבי תלמידים ה"ה "רב", ולגבי בניו ה"ה "אבא" – שזוהי התגלות גבוהה יותר כמובן). ואחרי כל זה יש גם מה שהוא אדם בעצמותו בלי קשר לשום דבר ועניין זולתו. וכך למעלה, דהבורא ית' שיש לו כו"כ שמות ומידות ותוארים ("הגדול הגיבור והנורא") דבכל ענין מתגלה שם אחר (וכמו "לא ניכרתי להם במידת אמיתית שלי"5). וכל הגילויים ה"ה גילויים שלו. אמנם הוא עצמו "לאו מכל אילין מידות איהו כלל"6 – למעלה מעלה מכל תואר ושם ומידה].

וחפצו ית' הי' שבתחתונים ישרה ויתגלה לא דרגא מסויימת – אלא הוא בכבודו ובעצמו!

(ב) דירה – חפץ ה' הוא שה' דירה בתחתונים" לא יהיה דבר ארעי ומשתנה, אלא "דירה" – שכביכול "עיקר דיורין" של מעלה יהיו בתחתונים. בקביעות, ובתמידיות.

(ג) בתחתונים – אין המטרה והתכלית שהעולם הזה יהפוך לעולם רוחני ועליון, אדרבה: המטרה היא "דירה בתחתונים" שהאלוקות תשרה ותתגלה בעולם הגשמי והחומרי, ולא בעולמות העליונים.

והדברים קשורים ותלויים זה בזה:

אם בתחתונים הי' מתגלה ושורה רק דרגא מסויימת באלוקות ("הארה", "אור אלוקי"), ואפילו גילוי נעלה ביותר – בכל זאת, מכיוון שהגילוי הוא רק התגלות אלוקית מסויימת ברצון השם, הרי א"א לומר שהתגלות זו היא בתחתונים באופן של "דירה". טעם הדבר: כל דרגא שהיא, אינה אלא "הארה" והתגלות של הקב"ה בכבודו ובעצמו, מחמת רצונו, שכך רצה. וא"כ, באמת אין אותה הדרגא שורה באופן קבוע במקום בו היא שורה – כיוון שכל מה שהיא שורה שם היא אך ורק

(5) רש"י ריש פרשת וארא.

(6) הקדמת הת"ז.

מפני שכן הוא הרצון של הקב"ה בעצמותו, ולא מעצם הדרגה הזו. וברגע שיופסק הגילוי – תופסק ההתגלות.

ובסגנון המשל הנזכר מאדם התחתון: לא יכול להיות שאדם שבתוארו הוא "רב" ידור בבית ההוראה בכל מציאותו. דמציאותו האמיתית אינה שהיא "רב" אלא מה שהוא אדם. ו"רב" זה רק התגלות מסויימת. ולכן, כל זמן שהוא משמש כמשיב הוראות – ה"ה רב, אך כאשר הוא הולך לביתו הוא חודל מלהיות רב. ורק מה שהוא "אדם" שזהו עניינו העצמי (בערכין) זהו דבר הנשאר אצלו תמיד. ולכן רק בית דירתו בו מתגלה מה שהוא אדם (שמי שאין לו בית אינו אדם) ולכן רק על מדוריו בביתו אפ"ל ששם הוא נמצא באופן של קביעות ותדירות אמיתית].

ובכלל, התגלות אלוקית באופן של "דירה" במקום של "תחתונים" לא יכולה להיות כי אם בקב"ה בכבודו ובעצמו. דבכל דרגה שתהיה באלוקות, מכיוון שיש לה איזו הגדרה וגבול, – בוודאי שה"תחתונים" אינם כלי לקבלה אליה, דהלא ההגדרה שלה היא שהיא "אלוקות" ו"רוחניות" – ו"גשמיות" ה"ה סתירה ל"רוחניות", ואיך ישכנו יחדיו? – רק הוא בכבודו ובעצמו שאין לו שום הגבלה והגדרה וגבול ואין שום דבר מגביל עליו ומסתיר לגביו, יכול להחליט שגם במקום תחתון ביותר המנגד אליו ואינו "כלי", כאן איווה למשכן לו.

לכל זאת יש הוראה ברורה גם בעבודת האדם – היאך לעשות את ה"תחתונים" להיות "דירה" לו יתברך". דאף האדם העושה לו ית' דירה בעבודת השם ב"אתכפא" (שכופה את הרע ומכניעו) ו"אתהפכא" (שממתיק את הרע לטוב, בסוד עבודת הבריורים), שהעבודה צריכה אף היא להיעשות מתאים להתוכן האמור ב"דירה" לו יתברך בתחתונים:

(א) לו ית' – מלבד זאת שהעבודה צריכה להיות כמובן לשם שמים, צריכה היא להיות אך ורק "לו יתברך", לו לעצמותו. לא על מנת לקבל פרס, גם לא עניינים רוחניים הכי נעלים כמו לזכות להידיבק בקב"ה, או אפילו כדי שהוא יזכה להשלים את הכוונה העליונה – אלא אך ורק משום ש"כן ציוה לו המלך", שבכך תתמלא הכוונה וה"נתאווה" האלוקי בבריאת העולם!

(ב) דירה – עבודת השם צריכה להיות באופן של קביעות. כלומר: לא שהאדם העובד משתנה מיום ליום בעבודתו, שפעם הוא יותר בתוקף ופעם הוא בפחות – אלא כל הזמן הוא בכל התוקף. כמו "דירה" שהיא בקביעות הכי גמורה.

(ג) בתחתונים – העבודה צריכה להיות (בעיקר) בעניינים "תחתונים", דבתורה ובמצוות ועד"ז בישראל בכלל יש עניין של "עליונים" ויש "תחתונים" (כפי שיתבאר לקמן) ועיקר העבודה הוא "בתחתונים".

בפירוש, טפי הו"ל לציין "כדאיתא במגילה", כי מגילה (שהיא בסדר מועד) קודמת בש"ס למס' סוטה (שבסדר נשים) – כהסדר הרגיל בששה סדרי משנה, זמ"ן נק"ט, מתחיל בזרעים ומסיים בטהרות, כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (וכ"ה דעת התקו"ז בהקדמה ה, א). ויעוי' בשבת (לא, א) שזכור הרמז לכל הסדרים מן הכתוב, דמשמע קצת שזהו סדרן.

[מיהו באמת מצינו לכאורה גם מי שמנה שלא כסדר הרגיל. יעוי' בתוס' ע"ז (כב, א סד"ה אין מעמידין) וברא"ש (שם), שנקטו לענין מחלוקת שנשנתה במס' פרה, ונשנה הדין כחד מ"ד ב"סתם משנה" במס' ע"ז, דלא הוי בגדר "מחלוקת ואח"כ סתם" (שאו הלכה כסתם משנה) רק לפי שבתרי מסכתות לא אמרינן הך כללא ד"מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם", ומשמע דסדר טהרות בא לפני סדר נזיקין. ועיין בנודע ביהודה (מהד"ת חיו"ד סע"ט) מה שכתב בזה. ולפי מאי דמשמע במבדבר רבה'

נביאה קודם שנולד משה. ובהקדים מה שיש לדקדק בפירוש רש"י על התורה שהביא להך מימרא, וז"ל עה"פ הנ"ל: "ותקח מרים הנביאה – היכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן, קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שתלד בן³ כו' כדאיתא בסוטה". וכידוע אין דרכו של רש"י לציין לחינם המקורות לפירושו, ועל כרחך במקום שטרח וציין נתכוין להוסיף ביאור על הכתוב מן המתבאר שם, היינו שיש איזה קושיא נסתרת בהבנת ביאורו למקרא שתתיישב ע"י העיון שם⁴. ובאמת בנדו"ד יש הכרח יותר גדול לומר דבודאי משום טעם רמוז רמז רש"י כאן לסוגיא דסוטה, כי הלא כנ"ל דברי רז"ל הללו נמצאים גם במגילה, וממאי דטרח רש"י לנקוט "כדאיתא בסוטה", ולא "כדאיתא בגמרא" סתם או כיו"ב, וא"כ ודאי כוונתו בדוקא לעיין בסוגיא דסוטה כדי להסתייע בביאור הדברים דוקא מן המתבאר שם⁵.

ומה גם דאדרבה, אם רצה לציין המקום

(3) ברש"י כת"י הלשון הוא: אמרה עתידה אמי שתלד בן להושיע את ישראל וכו' כדאיתא במסכת סוטה ד"א וכו'. ובדפוס שני: אמרה עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל ד"א וכו'. אבל ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון) הלשון הוא כפנינים. וראה לקמן הערה 17.

(4) אלא שאין הוספה זו מוכרחת להבנת הפשט, כי אז הי' רש"י כותבו בפירוש (כדרכו, באופן שגם ה"בן חמש (למקרא) יבין), רק שבאם יהי' התלמיד זריז וממולח יוקשה לו בפירוש שרש"י מביאו, ולתרץ הקושיא כותב רש"י "כדאיתא כו'".

(5) ועד"ז בשאר דוכתיין, כשמביא דברי רז"ל הנמצאים בכמה מקומות ומציין לא' מהם דוקא, כוונתו שע"י העיון שם דוקא יתוסף ביאור. אי נמי, עיתים כוונתו לשלול הדרז"ל כפי שהוא במקום השני. וכבר ביארנו בכמה מקומות דוגמאות לכלל זה בפירוש רש"י על התורה (ראה בספר כללי רש"י ע' 112 ובהנסמן בהערה שם).

(6) ואף שבבמדב"ר (שם) מבואר דתורה שבע"פ מתחלת במ"ם "מאימתי" ומסיימת במ"ם "בשלום", שלכאורה זהו רק לפי סדר הרגיל – י"ל דמשנה שבסיום עוקצין אין לה קישור כ"כ עם המשניות שקודמות לה, וכמ"ש"כ כמה ממפרשי המשנה, וא"כ אפ"ל דלכל הדעות באה משנה זו בסיום הש"ס. ועד"ז י"ל בנוגע לתחילת הש"ס, דמס' ברכות אינה שייכת כ"כ לסדר זרעים, ונשנית בתחילת הש"ס "להתחיל סדר המשנה ביחודי של הקב"ה ולקבל עליו עומ"ש ועול תורה והמצוות ערב ובקר וכו'" (פסקי ריא"ז לברכות בתחלתו (הובא גם בהגה"ה בהקדמת פיהמ"ש להרמב"ם), וראה מאירי בהקדמתו בארוכה), וא"כ אפ"ל דלכל הדעות באה מס' זו בתחילת הש"ס.

או י"ל – ע"פ הכלל (ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יו"ד (לענין מחלוקת בבלי וירוש'). דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יו"ד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סרנ"ז) שלא להרבות במחלוקת – דששה הסדרים לא נרמזו בכתוב ע"פ סדרן ע"י רבינו הקדוש,

וע"ד הנזכר למעלה בג' העניינים ד"דירה" "לו ית" ו"תחתונים" דשלשתן קשורים ואחוזים זב"ז, כ"ה גם בעבודת השם שבוה:

כאשר עבודת ה' של איש הישראלי היא "על מנת לקבל פרס" – ולו יהי בדרגות הגבוהות ביותר שבוה (לשם דביקות בה', וכדי שרצון השי"ת יתקיים על ידו) – הרי זה בשביל המציאות שלו (שהוא יהי' דבוק בקב"ה, ורצון השי"ת יתבצע על ידו), ולכן יתכן שיהיו שינויים בעבודתו, בהתאם עם הרגש האהבה והדביקות שלו בקב"ה. אין זה "קבוע" ו"דירה" לו ית'.

וכמו כן, יש גם חילוקים בענין העבודה: האם יעבוד את השי"ת דוקא בעניינים נעלים וגבוהים, או גם בעניינים תחתונים יותר שבהם יש לו פחות חיות ותענוג.

רק כאשר העבודה היא "לו יתברך" – שרצונו של הקב"ה יתמלא – אזי הוא עובד את עבודתו באותו אופן שלם וטהור כל הזמן, "דירה". ומכיוון שהוא יודע שעיקר הרצון של הקב"ה הוא בדירה בתחתונים, גם עבודתו היא בעיקר בענייני "תחתונים".

וזאת הייתה עבודתו המיוחדת של בעל ההילולא:

כל ימיו אשר חיה היו מסכת אחת של מסירות נפש, וכלשונו הק' בסיום המאמר⁸: "למעלה מטעם ודעת". מסירות-נפש מעצם מהותה אינה עבור שכר רוחני וכיו"ב, או בשביל שלימות מציאותו, ואפילו לא כדי לדבקה בו ית'. אלא רק "לו יתברך" – והמציאות העצמאית שלו – כלל איננה נוגעת⁹. וע"ד מה שכותב ג"כ בהמשך המאמר "שהשליך חייו מנגד" כפשוטו על הרבצת התורה וחיזוק היהדות.

[בענין זה יש להבהיר שמסירות-נפש אמיתית עניינה גם ברוחניות, שאינו מבקש טובת עצמו ברוחניות – ורק רצון השי"ת. וכמו שראו אצל כ"ק אדמו"ר נ"ע, שעבודתו בענייני הרבצת התורה והחזקת הדת היו באופן כזה שע"פ תורה לא היה צריך ואפשר שגם יותר מזה. ואכמ"ל].

ובאותו אופן של מסירות-נפש התנהג בכל משך ימי נשיאותו¹⁰, אף שבכל תקופה השתנה העניין אודותיו היו זקוקים למס"נ – מסר נפשו בשלימות בכל העניינים והפרטים.

ואע"פ שהרבצת התורה וחיזוק היהדות היו אצלו בכל האופנים, מ"מ מצינו שההתעסקות המיוחדת שלו הייתה ב(א) סידור כיתות ושיעורים ללימוד הלכה למעשה לרבנות, כדי להעמיד מורי הוראה בישראל. וכן במשלוח רבנים לקהילות ומושבים שונים. (ב) בהפצה של קיום מצוות מעשיות בין היהודים במעשה בפועל (שליחת שלוחים שיבנו מקוואות, משלוח מוהלים וכיו"ב). (ג)

(8) פ"ה.

(9) להעיר מתניא רפי"ט.

(10) תר"פ-תרפ"ח ברוסיה הסובייטית; תרפ"ט-ת"ש בלאטוויא ופולניא; ת"ש-תש"י בארה"ב.

בהא דמרים היתה מתנבאה קודם שנולד משה

יבאר היטב איך דברי הש"ס מתיישבים בפשט המקרא, ומתפרשים גם לפי דרך הפשט דאזיל בה רש"י בפירושו / ידייק במה שרש"י כשהביא דברי הש"ס ציין מקורו בסוטה, ויסיק דרמז דיש עוד דבר המתבאר מן הגמרא בסוטה

א

יקדים דממה שדייק רש"י כשהביא דברי הש"ס לציין מקורו – רמז דיש עוד דבר המתבאר מן הגמרא בסוטה

גרסינן בסוטה (יב, סע"ב ואילך) על הפסוק (פרשתנו טו, כ) "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחרי' בתופים ובמחולות" – "אחות אהרן ולא אחות משה, א"ר עמרם אמר רב ואמרי לה א"ר נחמן אמר רב, מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן (עד שלא נולד משה, והיינו "הנביאה אחות אהרן".

רש"י) ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל כו". ע"כ. וכן איתא נמי במגילה

(יד, א), א¹. פירוש, דהש"ס תמה על לשון הכתוב "אחות אהרן", וכי עיקר חשיבותה היתה אחות אהרן ולא אחות משה, ומיישב דהתיבות "אחות אהרן" לא באו כשם התואר על מרים (שאז יוקשה "ולא אחות משה"), אלא באו בהמשך לתיבת "הנביאה" שלפניהן, שהיתה מרים נביאה בעודה רק אחות אהרן, קודם שנולד משה², ודברי הנבואה היו "עתידה אמי שתלד בן".

נראה לומר דבר חידוש בדברי הגמ' בסוטה שם נרמז ביאור נחוץ בהא דמרים היתה

(1) וראה מכילתא על הפסוק.

(2) כנ"ל מפירוש רש"י סוטה שם.

ענין החינוך על טהרת הקודש של תינוקות של בית רבן, ייסוד תלמודי-תורה, משלוח מלמדים וכו'. שכל ג' עניינים אלו, אין בהם "עליונים" כ"כ, וחסר בהתענוג הרוחני כשעושים אותם – והם בבחי' תחתונים יותר (הלכה למעשה, מצוות מעשיות, לימוד אל"ף בי"ת עם ילדי ישראל) – אבל דווקא בזאת עסק במסירה ונתינה מיוחדים, להורות שזהו עיקר הכוונה העליונה ב"דירה בתחתונים".

ובהנוגע למעשה, ובשפה ברורה:

בימינו ישנה חלישות בעניין הלימוד הלכה למעשה. לימוד התורה בכלל הולך ומרבה ב"ה בכמות ובאיכות. אבל אמנם הלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא – להעמיד רבנים שיכולים לפסוק שאלות בכל ארבעת חלקי השו"ע (ובפרט בחלק אורח-חיים) – מדור לדור ומשנה לשנה ומחודש לחודש, הולך ופוחת ר"ל.

ומכאן הוראה ד"והחי ייתן אל לבו"¹¹: צו השעה הוא שכל אלו המוכשרים לכך (וגם בהחוששים שמא אינם מוכשרים לכך – ספיקא לחומרא), עליהם ללמוד באופן של לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וזכות הרבים מסייעתם.

כיוצא בזה בנוגע לחינוך תשב"ר על טהרת הקודש: יש למסור את הנפש שחינוך תשב"ר יהיה אך ורק על טהרת הקודש בלא עירוב של חולין, כפי שהיה נהוג בישראל מקדמת דנא!

וע"י ההשתדלות בעבודה הקדושה של חיזוק החינוך עטה"ק, בוודאי ובוודאי שיצליחו להעמיד "צבאות השם"¹² שבקרוב ממש יצאו מהגלות הזו האחרון, לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

פנינים

דרוש ואגדה

להציל גם אלו ש"הענן פולטים"

ויבוא עמלק גו' ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים למה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף (ז, ה-ט. פסיקתא דר"י כ"ב פ"ג)

יש לבאר זה שמלחמת עמלק הוצרכה להיות ע"י יהושע "משבטו של יוסף" בדרך הפנימיות:

מלחמת עמלק הייתה רק עם אלו שהיו "נחשלים אחרין" – "חסרי כח מחמת חטאם שהי' הענן פולטים" (תצא כה, יח ופרשי"י שם). והיינו, שהמלחמה הייתה רק עם החוטאים שהיו מחוץ לענן, ובאלו שהיו בתוך הענן לא הי' ביכולתו של עמלק לנגוע כלל.

וא"כ היו יכולים לחשוב שאין הכרח שילכו "אנשים" – "יראי חטא" (לשון רש"י עה"פ בחר לנו אנשים) מחוץ לענן, שהוא מקום סכנה בגשמיות ורוחניות, רק בכדי להציל את אלו ש"הי' הענן פולטין".

אך למדנו מיוסף שאין הדבר כן. דשמו של יוסף הוא ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד) ומבואר (אור התורה להצ"צ) ויצא רכ, א ואילך, ובכ"מ) שהפירוש הפנימי בזה הוא, שענינו של יוסף הוא לעשות מ"אחר" שיהי' "בן". והיינו, שגם יהודי כזה שהנהגתו היא "אחרת" מהנהגת התורה, יש לעשותו ל"בן" – שכולם יכירו בו שהוא מ"בנים אתם לה' אלוקים".

ולכן צווה משה ליהושע "משבטו של יוסף" שיעבוד את עבודת יוסף, ויקח אתו "יראי חטא" מחוץ לענן כדי להציל את ה"אחרים" – אלו שה"ענן פולטים", להצילם ולהכניסם בחזרה בתוך הענן, שאז גם הם יכירו בזה ש"יש ה' בקרבנו", כי "תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם" (לשון רש"י יז, ח), ואזי יכירו גם עליהם ש"בנים הם".

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 87 ואילך)

להפסיק מתפילתו כדי להציל את השני

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו למדנו שהי' משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה (יד, טו. רש"י)

לכאורה תמוה, לשם מה אמר הקב"ה למשה מה לא לעשות – "מה תצעק אלי"; לכאורה, הי' לו להורות מיד מה לעשות – "דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך וגו'", ומהו הצורך בהקדמה "מה תצעק אלי"?

ויש לבאר זה:

למרות גודל המעלה בתפילתו של משה רבינו ע"ה, מ"מ כאשר הי' צורך להציל את ישראל, הי' עליו להפסיק מתפילתו. כי, שבביל הצלת ישראל יש להתמסר לגמרי, ואם הי' ממשיך לעסוק בתפלה, ובאותה שעה עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"הרם את מטך", אזי הפעולה ד"הרם את מטך" ו"דבר אל בני ישראל" לא הייתה נעשית בהתמסרות הראוי'.

ולכן, כאשר מגיע זמן שצריכים להציל יהודי – אזי גוברת חשיבות הצלתו של יהודי, עד כדי כך, שבבביל הצלתו, לא זו בלבד שמתר להפסיק בתפלה, אלא עוד זאת, שישנו ציווי: "מה תצעק אלי"!

ומזה יש ללמוד הוראה בעבודת האדם לקונו:

אם למשה רבינו נאמרה הוראה זו, עאכו"כ בהנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיות וקירובו ברוחניות חשובה כל כך, שבבביל זה יש להפסיק מכל העניינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם עניינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

(ע"פ תורת מנחם חכ"ה עמ' 42 ואילך)

(11) קהלת ז, ב. וראה תרגום שם.

(12) ראה תורה-אור ס, ג. המשך מאמרי ההילולא סעיף יו"ד ואילך.